

УДК 37.091.26

Маріанна Ручкіна, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри управління освітніми закладами та державної служби
Державного закладу "Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського", м. Одеса

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті проаналізовано нормативно-правову базу щодо оцінювання діяльності загальноосвітнього навчального закладу. Охарактеризовано форми оцінювання діяльності навчального закладу: атестація, експертиза, моніторинг, інституційний аудит, самоаналіз діяльності, експертне оцінювання. Представлено результати пілотного опитування щодо використання різних форм оцінювання діяльності загальноосвітнього навчального закладу та виявлено ряд завдань, що необхідно зробити задля покращення системи оцінювання діяльності загальноосвітніх навчальних закладів.

Ключові слова: оцінювання, атестація, інституційний аудит, експертиза, моніторинг, самоаналіз, експертне оцінювання.

Рис. 1. Літ. 7.

**Marianna Ruchkina, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the
Educational Institutions and Civil Service Department
South Ukrainian Kostyantyn Ushynskiy National Pedagogical University**

SOME ASPECTS OF EVALUATION OF ACTIVITIES OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The article analyzes the normative and legal basis for the evaluation of the activity of a general educational institution. The author characterizes the forms of evaluation of the activity of a comprehensive educational institution: certification, examination, monitoring, institutional audit, self-analysis of activities, and expert evaluation.

It was revealed that institutional audit is a modern form of state control over the activity of an educational institution. Attestation is the main form of state control over the activity of educational institutions, regardless of their subordination, type and forms of ownership. The article presents the components that study the monitoring, the stages of monitoring research are proposed.

There are three stages: preparatory stage (choice of purpose, object, toolkit, evaluation criteria, time and venue), stage of active actions (conducting research according to the chosen toolkit), a final stage (processing and analysis of the results, formulation of conclusions and recommendations). The peculiarities and functions of expertise are revealed: evaluative, reflexive, analytical, designing, developing, consulting, monitoring.

The algorithm of self-analysis of the activity of an educational institution is proposed and characterized. The following criteria are selected: the evaluation of the quality of the process and evaluation of the quality of the result.

Evaluation of the quality of the educational process should be carried out in the direction and in accordance with external and internal requirements. External requirements include: the methodological, educational activities, a level of personnel potential, staff turnover, a level of methodological support, results of participation in the MAN, Olympiads, etc. Internal requirements are the ratio of requirements to detected inconsistencies. An assessment of the quality of the result involves an analysis of consumer satisfaction.

The results of the pilot survey on the use of various forms of evaluation of the activity of a comprehensive educational institution are presented, and a number of tasks are identified that need to be done in order to improve the system of assessment of the activity of general educational institutions.

Keywords: an evaluation, attestation, institutional audit, expertise, monitoring, self-analysis, an expert evaluation.

Постановка проблеми. Оцінювання діяльності навчальних закладів завжди залишається актуальним запитанням, оскільки на сучасному ринку освітніх послуг навчальний заклад повинен бути конкурентоспроможним. Саме тому керівник сучасного закладу освіти систематично повинен організувати, оцінювати та виявляти переваги і недоліки освітнього процесу, зокрема якість наданих послуг, що передбачатиме використання різних видів оцінювання діяльності навчального закладу.

Аналіз наукових досліджень. Питання оцінювання діяльності навчальних закладів вивчається в працях таких учених: О. Ануфрієва (оцінка освіти на базі кваліметричного підходу), О. Боднар (експертиза навчально-виховної діяльності шкіл), В. Ковальова (самоаналіз організації функціонування навчального закладу), О. Локшина, Т. Лукіна (моніторинг в управлінській діяльності), Т. Шамова, Г. Тюлю, Е. Литвиненко, В. Зверева (оцінка управлінської діяльності керівника школи), С. Братченко,

А. Єрмола, В. Паламарчук, І. Підласий (експертне оцінювання) та ін.

Метою статті є теоретичне обґрунтування критеріїв оцінювання діяльності навчального закладу.

Для досягнення мети дослідження було сформульовано такі завдання:

- узагальнити та систематизувати сучасні підходи/форми до оцінювання діяльності навчального закладу;

- презентувати результати пілотного опитування щодо використання форм оцінювання діяльності навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Основним завданням освітніх закладів як завжди є забезпечення якісних освітніх послуг на всіх етапах і рівнях, оцінка досягнутої якості, проведення порівняльних досліджень, що мають не лише педагогічний, а й соціальний, політичний, управлінський і суто науковий контекст досі залишаються дискусійними. Останнім часом з'являється багато різних підходів до оцінювання діяльності освітнього закладу, його керівника, персоналу, учнів та ін.

Аналіз наукових праць учених (І. Булах, С. Братченко, Г. Іванченко, З. Канівець, Д. Леонтєв, Т. Лукіна, О. Ляшенко, О. Марковський, М. Мруга, І. Чечель та ін.) дає можливість стверджувати, що оцінювання діяльності навчального закладу є безсумнівно актуальним та дискусійним.

Аналізуючи нормативно-правову базу слід констатувати, що сучасною формою державного контролю за діяльністю освітнього закладу визначено інституційний аудит, який розглядається як комплексна зовнішня перевірка та оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти, що забезпечують його ефективну роботу та сталий розвиток [5]. У статті 45.2 Закону "Про освіту" зазначено, що метою інституційного аудиту є оцінювання якості освітньої діяльності закладу освіти та вироблення рекомендацій щодо підвищення якості освітньої діяльності закладу освіти та вдосконалення внутрішньої системи забезпечення якості освіти; приведення освітнього та управлінського процесів у відповідність до вимог законодавства та ліцензійних умов.

Відповідно до Наказу Міністерства освіти у науки України: "Про затвердження Порядку державної атестації загальноосвітніх, дошкільних та позашкільних навчальних закладів" атестація є основною формою державного контролю за діяльністю навчальних закладів незалежно від їх підпорядкування, типу та форм власності і проводиться з метою забезпечення реалізації

єдиної державної політики у сфері дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти [6]. Основним завданням атестації є оцінка реального стану навчального закладу, здійснення навчально-виховного процесу, позаурочної виховної, корекційно-відновної, реабілітаційної та лікувальної роботи з урахуванням заявленого статусу та специфіки навчального закладу; відповідність результатів досягнень учнів (вихованців) вимогам навчальних програм; аналіз умов роботи навчального закладу, матеріально-технічної, науково-методичної, навчально-виробничої, культурно-спортивної, корекційно-відновної, лікувально-оздоровчої бази; санітарно-гігієнічних норм; забезпечення використання та навчання українською мовою, задоволення освітніх потреб у вивченні російської та інших мов національних меншин України; ефективність управління навчальним закладом тощо.

Водночас, В. Бахрушина у наукових розвідках зазначає, що інституційний аудит на відміну від атестації проводить орган, що є незалежним від закладів освіти та їх засновників; метою зазначеного аудиту є не фіксація наявності тих чи інших проблем, а допомога у визначенні шляхів вирішення цих проблем; вимоги є однаковими для навчальних закладів різних форм власності; результати громадської акредитації визнаються як прохдження планового інституційного аудиту.

Враховуючи умови реформування галузі освіти, підвищення вимог до якості надання освітніх послуг та діяльності освітнього закладу взагалі, керівник сучасного закладу повинен систематично оцінювати його діяльність за напрямками, ідентифікуючи ймовірні ризики та прогножуючи перспективи його розвитку. Проведений контент-аналіз дає можливість констатувати такі форми оцінювання: моніторинг, експертиза, самоаналіз, експертне оцінювання.

Так, експертиза розглядається як дослідження якої-небудь справи, якогось питання з метою зробити правильний висновок, дати правильну оцінку відповідному явищу; розгляд якого-небудь питання експертами для надання висновку; технологія оцінювання результатів певної діяльності (цілісна науково-пізнавальна чи кваліфікаційна процедура, що передбачає комплексне констатуюче вивчення явища, процесу, умов існування чи перебігу явищ, що обираються предметом експертизи); технологія оцінювання результатів певної діяльності в системі освіти, за допомогою якої спеціалісти галузі роблять висновки про їх якість [2, 257; 7, 1357; 9, 256].

Враховуючи особливості освітнього процесу,

І. Іванов зазначає, що експертиза цього процесу передбачає: експертизу освітніх проектів і програм; експертизу педагогічної діяльності; експертизу експериментальної діяльності; експертизу інноваційної діяльності; експертизу управління якістю освіти [4, 258].

У дослідженні В. Редюхіна визначено такі функції експертизи: оцінна (визначення наявності необхідних результатів і її соціальну значущість як у контексті вироблених змін у навчальному закладі, так і в межах програм розвитку муніципального рівня і в цілому освіти), рефлексивна (організація осмислення колективом освітнього закладу за весь період реалізації проекту, проблем і його результатів під час здійснення внутрішніх і зовнішніх експертиз), аналітична (аналіз ситуації в освітній установі щодо його соціокультурного оточення на всіх рівнях), проектувальна (надання допомоги педагогічному колективу щодо проектування та його реалізації), розвивальна (виявлення потенційних можливостей, проблем, невикористаних ресурсів), консультативна (здійснення консультативної допомоги учасникам навчально-виховного процесу), моніторингова (постійне відстеження ходу робіт для визначення відповідності поточного стану справ з планом).

З аналізу літератури виявлено, що моніторинг – це система організації збору, збереження, обробки і розповсюдження інформації про діяльність освітньої системи, що забезпечує безперервне відстеження стану і прогнозу її розвитку [1]. Діяльність моніторингу на рівні навчального закладу передбачає фіксування освітнього моніторингу у вигляді системного узагальнення діяльності навчального закладу щодо досягнення поставленої перед ним мети, а також діяльності та успішності кожного учня/студента, формується прогностична інформація в її психолого-педагогічній інтерпретації.

Г. Єльнікова моніторинг розглядає як комплекс процедур щодо спостереження, поточного оцінювання перетворень керованого об'єкта і спрямування цих перетворень на досягнення заданих параметрів розвитку об'єкта. З аналізу наукової літератури можна стверджувати, що освітній моніторинг та педагогічна експертиза це взаємопов'язані управлінські технології оцінки та контролю. Як зазначають дослідники, результати моніторингових досліджень можуть бути основою для експертних висновків, а дані експертизи можуть стати приводом для початку моніторингових досліджень.

Слід зазначити, що у загальноосвітньому навчальному закладі моніторинг досліджує такі

складові системи освіти, як: ресурси, що вкладаються в освіту (стан шкільних будівель, обладнання, забезпечення навчальними матеріалами, кількість учителів, витрати на освіту); освітній процес (навантаження вчителів, розподіл годин із предметів, структурування змісту освіти); результати, що їх продукує освітня система (досягнення учнів із ключових дисциплін, професійний успіх тощо).

З аналізу різних поглядів учених (М. Баран, І. Булах, М. Мруга) виявлено, що єдиного підходу, до етапів проведення моніторингових досліджень немає. Пропонуємо моніторингове дослідження проводити у три етапи, а саме: підготовчий (передбачає вибір мети, об'єкту, інструментарію, критеріїв оцінювання, часу та місця проведення), етап активних дій (проведення самого дослідження за обраним інструментарієм), підсумковий (обробка отриманих результатів, їх аналіз, формулювання висновків та рекомендацій).

Так, самоаналіз – це аналіз власних суджень, вчинків, переживань і потреб. Проведення самоаналізу діяльності загальноосвітнього навчального закладу в цілому частіше відбувається перед його атестацією.

Вважаємо необхідним і доцільним здійснювати самоаналіз діяльності навчального закладу за двома критеріями, а саме: оцінювання якості процесу і оцінювання якості результату.

Оцінювання якості освітнього процесу здійснювати за напрямками: відповідність зовнішнім (методична, навчальна діяльність, рівень кадрового потенціалу, плинність кадрів, рівень методичного забезпечення, результати участі у МАН, олімпіадах тощо) та внутрішнім (співвідношення вимог з виявленими невідповідностями) вимогам. Не менш важливим є оцінювання якості результату, оскільки він передбачає аналіз задоволеності споживачів.

Оцінювання зазначеного процесу може відбуватись за допомогою таких форм: атестація, експертиза, моніторинг, інституційний аудит, самоаналіз діяльності, експертне оцінювання.

Здійснення самоаналізу передбачає виконання низки завдань, а саме: оцінка стану організації та здійснення навчально-виховного процесу; встановлення відповідності знань, умінь, навичок учнів вимогам навчальних планів і програм та державним стандартам; визначення відповідності матеріально-технічного та навчально-методичного забезпечення освітнього процесу вимогам навчальних програм, планів і державним вимогам та нормам; оцінка якісного складу педагогічних та керівних працівників.

Пропонуємо алгоритм проведення самоаналізу діяльності навчального закладу, яким передбачено п'ять етапів, а саме: підготовчий, інформаційний, практичний, узагальнюючий, корекційний.

Підготовчий етап має на меті нормативне забезпечення проведення самоаналізу (підготовка та видання наказу по навчальному закладу, робочої програми, визначення складу робочої групи).

Метою інформаційного етапу є ознайомлення педколективу із наказом, робочою програмою, термінами і напрямками проведення самоаналізу; складання протоколів внутрішньої експертизи; визначення системи оцінювання (у випадку застосування власної системи переводу якісних показників у кількісні).

Практичний етап передбачає проведення самоаналізу, здійснення експертизи за всіма напрямками проведення самоаналізу із внесенням результатів до робочих протоколів.

На узагальнюючому етапі відбувається оформлення протоколів проведення внутрішньої експертизи з визначенням переваг та недоліків, оформлення результатів самоаналізу.

Корекційний етап має на меті ознайомлення педколективу з результатами самоаналізу, їх обговорення (представлення результатів самоаналізу колективу, визначення переліку і

глибше пізнати їх сутність, виділити специфічні риси, встановити взаємозв'язки між зазначеними компонентами та їх вплив на розробку технологій оцінювання навчально-виховної діяльності шкіл. Слід зазначити, що вчена виокремлює експертне оцінювання в контексті управління, розглядаючи як процес отримання експертних оцінок, висновків і рекомендацій щодо стану і перспектив розвитку навчальних закладів на основі їх самооцінок з використанням розробленої технології оцінювання, державних стандартів і забезпечення участі компетентних експертів.

Слід наголосити, що зазначені форми взаємопов'язані між собою, оскільки здійснення самоаналізу діяльності навчального закладу або моніторингу буде основою для виявлення ризиків та підготовкою до інституційного аудиту, атестації тощо.

Для виявлення форм, які використовують у загальноосвітніх навчальних закладах нами було проведено пілотне опитування, в якому взяли участь керівники закладів освіти та їх заступники.

Результати опитування засвідчили, що серед зазначених форм стовідсотково у навчальних закладах проводять атестацію та самоаналіз; 96% опитаних зазначили ще моніторинг; 63% – експертизу; 49% – експертне оцінювання та 38% – аудит.

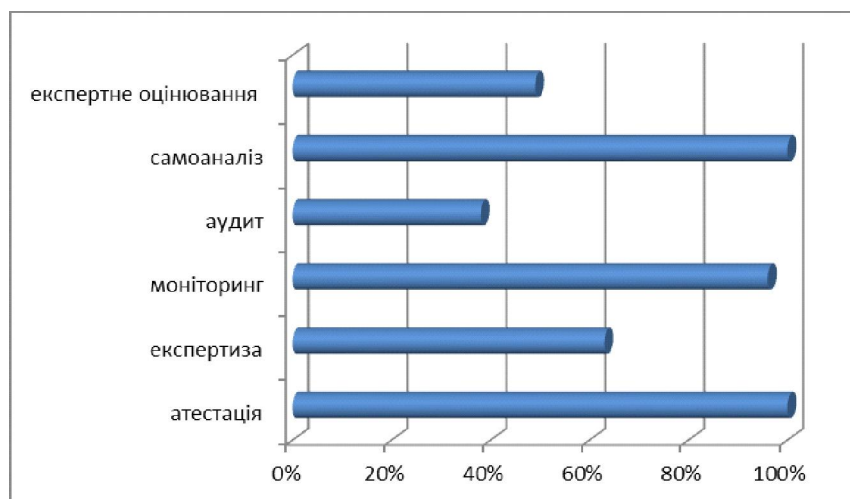

Рис. 1. Результати опитування

термінів усунення недоліків, виявлених в ході проведення самоаналізу), складання плану заходів щодо їх усунення з визначенням термінів та відповідальних, здійснення контролю за виконанням запланованих заходів.

О. Боднар експертне оцінювання розглядає як систему, структурними елементами якого є об'єкт, предмет, суб'єкт, цілепокладання, інструмент та наявність певного характеру, що дає можливість

Висновки. Визначено такі форми оцінювання діяльності сучасного освітнього закладу: моніторинг, експертиза, самоаналіз, експертне оцінювання.

Обґрунтовано доцільність здійснення самоаналізу діяльності освітнього закладу за двома критеріями: оцінювання якості процесу (відповідність зовнішнім та внутрішнім вимогам) та оцінювання якості результату (аналіз задоволеності споживачів).

Результати пілотного опитування засвідчили необхідну підготовку керівників навчальних закладів до особливостей різних форм щодо оцінювання освітніх закладів. За результатами опитування виявлено, що респонденти потребують створення регіонального банку даних із систематизованою моніторинговою інформацією, що стане інформаційною основою для порівняльного аналізу ефективності освітніх систем та якості шкільної освіти в цілому; розроблення та запровадження нових інструментів для вимірювання результатів діяльності навчального закладу на основі комп'ютерних технологій; посилення розробки моніторингових досліджень у загальноосвітніх навчальних закладах; удосконалення системи “зовнішнього” та “внутрішнього” оцінювання школи передбачатиме розробку навчально-методичних матеріалів для оцінювання діяльності навчального закладу.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці алгоритму підготовки керівників навчальних закладів до використання різних заходів оцінювання діяльності закладів освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булах І. Моніторинг якості освіти [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://do.gendocs.ru/docs/index-1128.html>.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Закон України “Про освіту” [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
4. Иванов Д. А. Экспертиза в образовании / Д. А. Иванов. – М.: Академия, 2008. – 336 с.
5. Маноха І. П. Експертиза. Енциклопедія освіти / І. П. Маноха // [голов. ред. В. Г. Кремень]. – К.: Юрінком Інтер, 2008 – 1040 с.
6. Наказ Міністерства освіти у науки України “Про затвердження Порядку державної атестації загальноосвітніх, дошкільних та

позашкільних навчальних закладів”: [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0678-01>

7. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка: от 100 000 слов, терминов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов; под ред. Л. И. Скворцова. – [28-е изд., перераб.]. – М.: ООО “Издательство “Мир и Образование”; ООО “Издательство Оникс”, 2012. – 1376 с.

REFERENCES

1. Bulakh, I. *Monitorynh yakosti osvity* [Monitoring the quality of education] [electronic resource]. Available at: <http://do.gendocs.ru/docs/index-1128.html>. [in Ukrainian].
2. Honcharenko, S. U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk* [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv: Lybid, 376p. [in Ukrainian].
3. *Zakon Ukrainy “Pro osvitu”* [The Law of Ukraine “On Education”] [electronic resource]. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. [in Ukrainian].
4. Ivanov, D. A. (2008). *Ekspertiza v obrazovanii* [Expertise in Education]. Moscow: Akademiya, 336 p. [in Russian].
5. Manokha, I. P. (2008) *Ekspertyza. Entsyklopediia osvity* [Expertise. Encyclopedia of Education]. Kyiv, Yurinkom Inter, 1040 p. [in Ukrainian].
6. *Nakaz Ministerstva osvity u nauky Ukrainy “Pro zatverdzhennia Poriadku derzhavnoi atestatsii zahalnoosvitnikh, doshkilnykh ta pozashkilnykh navchalnykh zakladiv”* [Order of the Ministry of Education of Ukraine “On Approval of the Procedure for the State Certification of General, Preschool, and Out-of-School Educational Institutions”] [electronic resource]. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0678-01>
7. Ozhegov, S. I. (2012) *Tolkovyy slovar russkogo yazyka: ot 100 000 slov. terminov i frazeologicheskikh vyrazheniy* [Intelligent dictionary of the Russian language: from 100 000 words, terms and phraseological expressions]. Moscow: ООО “Izdatelstvo “Mir i Obrazovaniye” ООО “Izdatelstvo Oniks”, 1376 p. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 01.02.2018

“Будь-яке навчання людини, є не що інше, як мистецтво сприяти прагненню природи до свого власного розвитку”.

Йоганн Генріх Песталоцці
видатний швейцарський педагог-новатор

